

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

ХЕРСОНСЬКИЙ ВІДДІЛ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

ХЕРСОНСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ХЕРСОНСЬКОГО ВІДДІЛУ
УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

Збірник наукових праць

ВИПУСК 13

ХЕРСОН
2022

УДК 911
Н 34

Затверджено відповідно до рішення
Вченої ради Херсонського державного університету
Протокол № 19 від 30.05.2022 р.

Н 34 **Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства: Зб. наук. праць / [За ред. О. В. Давидова]**
Вип. 13. – Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2022. – 60 с.

ISBN 978–617–7941–83–4 (електронне видання)

Опубліковані результати природничих, суспільно-географічних, соціологічних, геоекологічних досліджень та дослідження в галузі методики викладання географії.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Стоян О.О. – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії, природокористування та ГІС технологій, Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Онойко Ю.Ю. – кандидат географічних наук, доцент кафедри природничих наук, хімії, географії та методик їхнього навчання, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидов О.В. – кандидат географічних наук, доцент (відповідальний редактор);

Мальчикова Д.С. – доктор географічних наук, професор;

Молікевич Р.С. – кандидат географічних наук (заступник відповідального редактора);

Пилипенко І.О. – доктор географічних наук, професор;

Котовський І.М. – кандидат географічних наук, доцент;

Ходосовцев О.Є. – доктор біологічних наук, професор;

Захаров О.О. – магістрант спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) (відповідальний секретар).

Адреса редакційної колегії: 73000, кафедра географії та екології, факультет біології, географії та екології, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон. Тел. (0552) 32-67-17.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Думка редакційної колегії не завжди співпадає з думкою авторів.

УДК 911

© Херсонський відділ Українського географічного товариства, 2022
© ФОП Вишемирський В. С., 2022

ISBN 978-617-7941-83-4

ЗМІСТ

Архіпов Д. С. ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE EARTH В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	4
Боева А. В. НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ САНАТОРІЮ «ГОПРИ» У ГРЯЗЕЛІКУВАННІ.....	7
Давидов О. В., Котовський І. М., Черняков Д. О. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОТОКА ПРОМИВНОГО ГЕНЕЗИСУ	10
Давидов О. В., Чаус В. Б., Холодняк П. А., Іваскевич І. В. СТРАТЕГІЯ ПО ВІДНОВЛЕННЮ БЕРЕГОВИХ ФОРМ РЕЛЬЄФУ ВЗДОВЖ ФРОНТУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА	13
Зайченко Т. О. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ РЕКРЕАНТІВ ПРИ ПОТРАПЛЯННІ ДО НЕСПРИЯТЛИВИХ ПРИРОДНИХ ЯВИЩ В БЕРЕГОВІЙ ЗОНІ ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ В МЕЖАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20
Захаров О. О. СПОСОБИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ НОМЕНКЛАТУРИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ	24
Іваскевич І. В. СТАН БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ ФРОНТАЛЬНОГО БЕРЕГУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА.....	26
Кузмічова К. М. КЛІМАТИЧНІ ЦИКЛИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВИДІЛЕННЯ.....	31
Лозова Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА ХЕРСОН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	38
Плющ С. О., Давидова А. М. ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОРВ В ТІЛАХ АКУМУЛЯТИВНИХ ФОРМ БЕРЕГОВОЇ СИСТЕМИ ТЕНДРА – ДЖАРИЛГАЧ.....	42
Ромсицька Ю. Д. МОРФОМЕТРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА РЕЛЬЄФ ДНА ШТУЧНОЇ ВОДОЙМИ В ВЕХІВ'ЯХ ЛИМАНУ	47
Філончук З. В. ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНА У СВІТІ: ПРИРОДА, НАСЕЛЕННЯ»	50
Чаус В.Б., Касьянов Є. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕКРЕАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФРОНТАЛЬНИЙ БЕРЕГ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА У 2020-2021 РОКАХ	55
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	59

- Д. С. Мальчикова ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т біології, географії і екології, Кафедра географії та екології. – Херсон : ХДУ, 2021. – 45 с.
3. Козаренко В.А. Учебник по мнемотехники. Система запоминання «Джордано». – М. 2007.
4. Топчієв О.Г. Методичні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля: навч. посіб./О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, В.В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.

ІВАСКЕВИЧ І. В.

Херсонський державний університет

СТАН БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ ФРОНТАЛЬНОГО БЕРЕГУ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Вступ. Фронтальний берег Кінбурнського півострова представляє собою унікальну природну систему з високою рекреаційною привабливістю. Завдяки відповідній привабливості, до берегу щорічно приїжджає велика кількість відпочиваючих, що спричиняє суттєве перетворення рельєфу берегової зони та зменшення його захисної функції [4].

Матеріали та методи дослідження. В осінньо-зимовий період 2021 року нами були проведені дослідження фронту Кінбурнського півострова, під час яких визначалися особливості морфологічного та динамічного стану берегової зони та її складових частин. Під час відповідних досліджень насамперед зверталась увага на стан пляжу та еолових форм рельєфу, вимірювалися їх морфологічні, метричні та динамічні параметри.

За результатами аналізу літературних джерел [1, 2, 5] та матеріалів власних польових досліджень, нами була розроблена градація та проведено оцінювання стану берегової зони. В основі градації лежить кореляція між наслідками антропогенної діяльності та станом берегової зони, яка наводиться у відсотковому еквіваленті від природного стану берегової зони.

Ми виділили п'ять станів берегової зони, серед яких:

1) *Природний стан* характеризується відсутністю в межах берегової зони слідів антропогенної діяльності, які вплинули на характер морфології та динаміки рельєфу. Пляж, береговий вал та еолові форми рельєфу знаходяться суто в природному стані на понад 85 % території досліджуваної ділянки.

2) *Майже природний стан* визначається за наявністю в межах форм берегового рельєфу незначних слідів антропогенної діяльності, які змінюють їх морфологію, але зовсім не впливають на динамічність. Природний стан має місце на 70 – 85 % території досліджуваної ділянки.

3) *Стан, який потребує уваги* зумовлений наявністю великої кількості наслідків людської діяльності, які суттєво змінили морфологічну будову берегових форм рельєфу, але суттєвої активізації динамічних процесів не проявляється. Природний стан має місце на 55 – 70 % території досліджуваної ділянки.

4) *Загрозливий стан* формується внаслідок проявлення великої кількості слідів антропогенної діяльності, що зумовлює суттєве перетворення морфологічної будови берегової зони та сприяє активізації негативних динамічних процесів. Природний стан має місце на 40 – 55 % території досліджуваної ділянки.

5) *Катастрофічний стан* є характерним для ділянок берегової зони, в межах яких, внаслідок антропогенної діяльності, відбулася повна або суттєва зміна морфологічної будови з одночасною істотною активізацією негативних динамічних процесів. Природний стан має місце на менше ніж 40 % території досліджуваної ділянки.

За результатами проведених досліджень, ми визначили ступінь перетворення берегових форм рельєфу та здійснили кореляцію з наслідками антропогенної діяльності, окресливши їх просторовий розподіл (рис. 1).

Кінбурнська стрілка ближче всього розташована до міста Очаків, саме тому вона є найбільш відвідуваною частиною фронтального берегу. Але при цьому більша частина рекреантів обмежується ділянкою довжиною біля 1 км, що відповідно створює потужне навантаження на її берегову зону (рис. 1).

Дисталь Кінбурнської стрілки (довжина біля 300 м), представляє собою акумулятивний берег з вираженим береговим валом та не пошкодженими еоловими формами [3]. Пляж повного профілю, достатнього для формування еолових форм шириною. Стан берегової зони визначений як природній.

Звужена частина стрілки (довжина 900 м), являє собою акумулятивний берег з проявами активного розмиву в період з 2016 по 2019 рр. [4]. Береговий вал має сліди розмиву, до нього притулена тераса, шириною біля 40 м, на поверхні якої поширені еолові форми у вигляді зачагарникових пагорбів. Пляжі неповного профілю, місцями з уступами розмиву. В межах ділянки проявляються сліди виїзду до берегової зони

автотранспорту та наслідки рекреаційного використання. Стан ділянки потребує уваги.

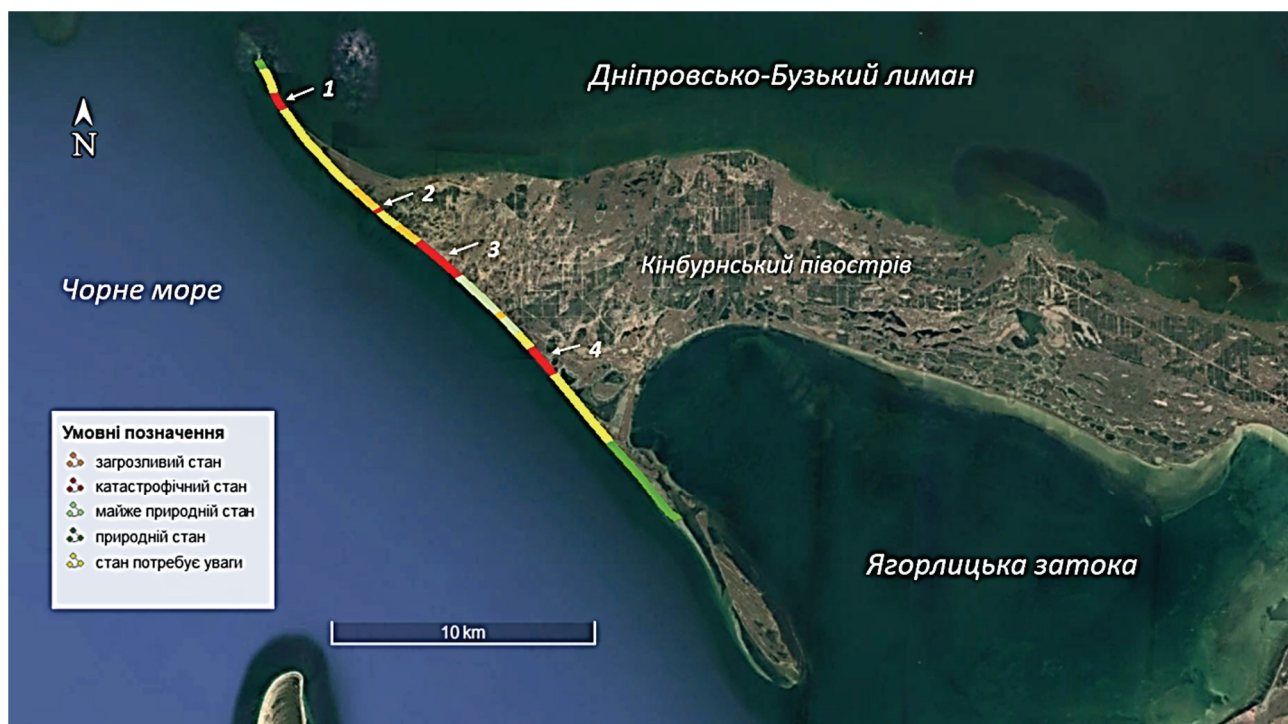

Рис. 1. Стан берегової зони фронтального берегу Кінбурнського півострова за результатами досліджень в жовтні – грудні 2021 р. (розроблено в ресурсі *Google Earth*).

Район рекреаційного пункту № 1 «Кінбурнська стрілка» (довжина біля 900 м), характеризується майже зруйнованим береговим валом. До залишків валу примикають пляжі неповного профілю, шириною до 10 м, та поширеними слідами розмиву. В межах ділянки поширені деструктивні сліди рекреаційної діяльності та масові колії від автотранспорту. Стан берегової зони є катастрофічний, що може призвести до розмиву та прориву тіла стрілки [4].

Середня частина стрілки (довжина понад 3 км), являє собою акумулятивний берег з різними за напрямком тенденціями. Береговий вал має незначну висоту, на певних ділянках він антропогенно перетворений. Поширені пляжі неповного профілю, з уступами розмиву на поверхні. Вздовж всієї ділянки мають місце чисельні автошляхи із виїздами до берегової зони, місцями потужні сліди рекреаційної діяльності. Стан ділянки потребує уваги.

Прикоренева частина стрілки (довжина біля 1,3 км) - це акумулятивний берег з тенденцією до сезонного розмиву. Вздовж всієї ділянки береговий вал повністю зруйнований, але має місце широка

аккумулятивна тераса. Стан берегової зони - загрозливий, під час штормів можливе затоплення внутрішньої частини аккумулятивної форми.

В межах корінної ділянки фронту Кінбурнського півострова розташовано три рекреаційні пункти, до яких протягом літнього періоду приїжджає велика кількість відпочиваючих. На відміну від району Кінбурнської стрілки, більша кількість відпочиваючих приїжджає на кілька днів та проживає у наметових таборах.

В межах північної частини рекреаційного пункту № 3 «Римбівський» (рис. 1) наявний аккумулятивний берег, але з незначною тенденцією до розмиву. Береговий вал сильно зруйнований та має вигляд локальних пагорбів, розділених проходами і виїздами. Вздовж всієї ділянки панують пляжі неповного профілю, шириною до 20 м [3]. Стан берегової зони потребує уваги.

В межах південної частини рекреаційного пункту берег являє собою район, де безпосередньо до моря виходять кучугури, вкриті сосновим лісом. Береговий вал - специфічний, місцями він насунутий на кучугури, а подекуди сильно зруйнований та навіть відсутній. Вздовж контуру поширені пляжі неповного профілю, з шириною до 10 м. Стан берегової зони – загрозливий. В межах відповідної частини берегу необхідні заходи по відновленню берегових форм рельєфу.

Берег урочища Зелені кучугури (довжина біля 2 км) має риси аккумулятивно-відступаючого, в його межах до зрізу виходять кучугури. Береговий вал локально поширений вздовж підніжжя кучугур, місцями вал насунутий на кучугури, вздовж всього контуру мають місце сліди розмиву. Антропогенний вплив представлений виїздами на берег і встановленням наметів у невідведених при цьому місцях, внаслідок чого природний рельєф кардинально змінений. Стан берегової зони оцінюється як катастрофічний.

Берег вздовж Лисих кучугур (довжина понад 2 км) є аккумулятивним, з комплексом притулених до кучугур авандюн. У верхній частині берегової зони знаходиться вал та подібна до авандюни еолова форма, нижній пляж та тераса шириною до 30 м [3]. В межах відповідного берегу антропогенна діяльність представлена незначними змінами морфологічної будови. Стан берегової зони – майже природний.

Берег в межах рекреаційного пункту «Сосновий Бор» (довжина 290 м) (рис. 1) є аккумулятивним, але істотно змінений рекреаційною діяльністю. Береговий вал дуже сильно зруйнований, присутні чисельні проходи до моря, пляж має ширину біля 20 - 25 м [3]. Стан берегової зони – загрозливий.

Південніше пункту «Сосновий бор», ділянка акумулятивного берегу (довжина біля 1 км) характеризується добре вираженим береговим валом з комплексом еолових форм на поверхні та авантюною біля підніжжя. В нижній частині берегу знаходиться акумулятивна тераса та пляж, шириною до 30 м, що створює сприятливі умови для відновлення берегових форм. Стан берегової зони майже природний.

Берег в межах рекреаційного пункту № 5 «Ковалевський» (довжина біля 800 м) акумулятивний, з добре вираженим береговим валом, але активна антропогенна діяльність зумовила його істотне ушкодження (рис. 1). Схили валу сильно зруйновані, багато шляхів виїзду автотранспорту, але подекуди присутні сліди відновлення валу. Тераса та пляж мають ширину від 10 до 15 м, що не може сприяти природному відновленню берегових форм. Стан берегової зони потребує уваги.

Берег вздовж північної частини селища Покровка (довжина 1300 м), дуже сильно змінений людиною, в межах валу безліч проходів та виїздів, місцями вал взагалі відсутній, на його схилах у великій кількості ушкодження, присутні сліди перетікання штормових хвиль. Вздовж всього контуру берегової смуги поширені пляжі неповного профілю, їх ширина менше 5 м, мають місце уступи розмиву. Стан берегової зони катастрофічний.

Південна частина фронтального берегу представлена Покровською косою та притуленою до неї Сухою косою. Знаходження відповідних об'єктів у найбільш віддаленій частині півострова зумовлює найменшу кількість рекреантів та незначну ступінь антропогенного перетворення вздовж всього узбережжя.

Берег Покровської коси (довжина 3200 м) акумулятивний, з добре вираженими еоловими формами рельєфу. Вздовж всього контуру берегу мають місце сліди антропогенної діяльності, представлені частково зруйнованими схилами, проходами та проїздами. Широко поширені пляжі неповного профілю та уступи розмиву. Стан берегової зони потребує уваги.

Суха коса (довжина близько 3900 м) представляє собою активну акумулятивну форму, яка перманентно висувається у бік моря. Вздовж всього контуру коси має місце береговий вал з незначними вертикальними параметрами, але мінімально змінений людиною [4]. Антропогенна трансформація представлена незначними зниженнями на поверхні, які взагалі не впливають на динаміку берегової зони. Стан берегової зони природний.

Висновок. Більша частина фронтального берегу представляє собою рекреаційно привабливу територію, в межах якої мають місце у великій

кількості антропогенно трансформовані форми берегового рельєфу, які потребують догляду та відновлення.

В межах фронту Кінбурнського півострова – найбільш небезпечна ситуація, визначена нами як катастрофічна, вона проявляється вздовж берегу рекреаційного пункту № 1 (1), в районі прикореневої частини Кінбурнської стрілки (2), вздовж берегової зони району Зелених кучугур (3) та в межах пляжу селища Покровка (4). В той же час, найбільш сприятлива ситуація є характерною для фронтального берегу Сухої коси.

Список використаних джерел:

1. Выхованец, Г.В. Эоловый процесс на морском берегу. Одесса: Астропринт, 2003. - С. 351.
2. Давидов О.В. Загальна характеристика берегової системи типу «крилатий мис» Кінбурнська-Покровська-Довгий // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки, 2019. - Випуск - 11. - С. 95-105. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-11-13>.
3. Давидов О.В., Чаус В.Б., Муркалов О.Б., Роскос О.М., Сімченко С.В. Морфологічна будова берегової зони бар'єрної системи «крилатого мису» Кінбурнська – Покровська – Довгий. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки, 2021 б. - Випуск - 14. - С. 39 - 51. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2021-14-5>
4. Давидов О.В., Чаус В.Б., Онойко Ю.Ю., Роскос О.М., Сімченко С.В. Моніторингморфодинаміки берегового бар'єру «крилатиймис» Кінбурнська- Покровська – Довгий (за 2019–2021 роки). НауковийвісникХерсонського державного університету. Серія: географічні науки, 2021 а. - Випуск - 15. - С. 39 - 50. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2021-15-4>
5. Шуйский Ю.Д. Распределение наносов вдоль морского края Кинбурнского полуострова / Ю.Д Шуйский // Доповіді Національної академії наук України. – 1999. – №8. – С. 119-123.

КУЗМІЧОВА К. М.

КЛІМАТИЧНІ ЦИКЛИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВИДІЛЕННЯ

Існують різні свідчення про реальність існування кліматичних циклів, отримані представниками суміжних наук про Землю. Так, зокрема Г.Ф. Лунгерсгаузен зазначав, що малі періоди кліматичних коливань чітко відображені у відкладеннях усіх геологічних віків. Кліматичні ритми невеликої тривалості знаходять яскраве відображення у будові органічної матерії: у річних кільцях викопної деревини, що особливо міститься у відкладах, утворених у помірному кліматичному поясі; у закономірностях будови шарів наростання карбонатних водоростей тощо.